

ZÁKLADNÍ PRINCIPY PŘÍPRAVY A VEDENÍ PROTIVZDUŠNÉ OPERACE

Redakčně upravený obsah článku genmjr. V. V. Iljušina, kandidáta vojenských věd, docenta a plukovníka V. V. Barviněna, kandidáta vojenských věd, uveřejněného v časopisu „Vojennaja mysl“ č. 3/1989.

Podmínky pro uskutečnění protivzdušné operace jako formy použití operačního uskupení vojsk a sil se objevily již v prvním období Velké vlastenecké války. **Objektivní předpoklady pro to byly tyto:**

- koncentrace značných sil PVO určených k obraně nejdůležitějších objektů a území státu,
- vytvoření operačních a operačně strategických svazů, armád a frontů PVO, začlenění velkých sil stíhacího letectva do jejich sestavy,
- vybavení vojsk radiolokačními, spojevacími prostředky a moderními prostředky velení.

To umožňovalo velení PVO nepřetržitě sledovat situaci v celém prostoru své působnosti a na přístupech k němu, dále předvídat její vývoj a zabezpečovat, aby byla vojska a síly podřízené pouze jedinému zámyslu činnosti svazů PVO, součinnosti sil a prostředků PVO frontů. V takových podmínkách bylo umožněno více využívat vysoké manévrovací schopnosti stíhacího letectva k získání nadvlády na hlavních směrech činnosti vzdušného protivníka v zájmu obrany vlastních vojsk a objektů.

V letech Velké vlastenecké války se změnilo odrážení hromadných úderů německého letectva proti nejdůležitějším střediskům (politickým i hospodářským), objektům, na množství vzájemně propojených střetů a bojů pod jednotným velením, které byly charakteristické rozhodným ničením vzdušných cílů, mohutným rozmachem a velkou účastí stíhacího letectva, protiletadlového dělostřelectva a dalších druhů vojsk. Tato činnost během času, v závislosti na důležitosti plněných úkolů, organizaci a způsobech vedení bojové činnosti, získávala některé charakteristické znaky protivzdušné operace.

Nejpřesvědčivějším příkladem použití vojska PVO v operačním měřítku je protivzdušná obrana Moskvy, jejíž operační charakter potvrzují tyto faktory:

● Německé velení v průběhu přípravy vzdušného útoku na Moskvu si vytyčilo uskutečněním hromadných vzdušných úderů vyřadit z činnosti střediska státní a vojenské administrativy, průmyslové podniky (objekty), uskupení sil (vojsk), komunikační uzly, dále demoralizovat obyvatelstvo, narušit velení a řízení armády i správu celého státu. Pro splnění tohoto úkolu bylo vytvořeno letecké uskupení 1390 letounů. K tomu byly shromážděny nejlepší letecké útvary a nejlepší piloti německé armády. V období od 22. července do prosince roku 1941 uskutečnil nepřítel na moskevském směru 122 hromadné nálety s více než 8 000 letounovými vzlety.

● Jako protiváha byla pro protivzdušnou obranu Moskvy a moskevské ekonomické oblasti vytvořena Moskevská oblast PVO. Do ní byly začleněny 1. sbor PVO a 6. stíhací letecký sbor. Na konci července roku 1941, když byly zahájeny hromadné nálety nepřátelského letectva, byly u vojska PVO, které bránilo bezprostředně hlavní město Sovětského svazu, k dispozici 602 stíhací letouny, 1 044 protiletadlová děla a 336 protiletadlových kulometů. Hlavní úsilí uskupení bylo soustředěno na západním a jihozápadním náletovém směru, kdy byly rozmístěny hlavní síly nepřátelského letectva. Zde byla vytvořena největší hloubka a hustoty palby protiletadlových dělostřeleckých zbraní a prostředků. Na směry bylo vyčle-

něno do 80 % stíhacího letectva. Činnost vojsk PVO Moskvy probíhala v oblasti ohraničené 300 až 400 km úsekem fronty a do hloubky 150 až 200 km.

Systém průzkumu ze stanovišť hlásné služby a radiolokátorů zabezpečoval zjištění nepřátelského letectva nejenom v prostoru Moskvy, ale i na vzdálenost až 250 km od ní. To umožňovalo velení neustále analyzovat vzdušnou situaci a silami stíhacího letectva včas vést vzdušné boje na dalekých přístupech k hlavnímu městu, a tím postupně zvyšovat úsilí ke zničení nepřítele. Spojovací prostředky v podstatě zabezpečovaly odolné velení silám a prostředkům PVO.

Včasné přijatá opatření vcelku dobře zabezpečila plnění protivzdušné obrany Moskvy a celé moskevské hospodářské oblasti. Důležité objekty a uskupení vojsk bylo uchráněno, nad Moskvu proniklo pouze 229 (2,8 %) nepřátelských letounů.

Nebudeme-li přihlížet na složení přisunutých sil a prostředků a na dosažené výsledky, tak neměla ještě bojová činnost vojsk PVO formu operace. Plánování a bojové použití vojsk PVO se často uskutečňovalo pouze na taktické úrovni a nevybočovalo mimo rámec odvetných činností svazku (útvary) PVO. To způsobovalo, že nebylo možné včas soustředit potřebné síly proti hlavním silám útočícího nepřátelského letectva. Organizace součinnosti vojsk a sil byla narušována také nedostatky v otázce velení a řízení, které mělo rozdílnou kvalitu. Do zahájení leteckého útoku nepřítele se velení uskutečňovalo centralizovaně, ale v průběhu jeho odrážení bylo decentralizované.

Zkušenosti z prvních měsíců bojů s německým letectvem potvrdily, že **spolehlivá protivzdušná obrana nejdůležitějších středisek, objektů a vojenských uskupení je úkolem operačně strategickým, a že pro jeho úspěšné splnění je nezbytné vytvářet silné svazy PVO**, která by zabezpečovala její hluboce členěnou výstavbu, hromadné použití sil a prostředků a také jednotné velení. Když vezmeme v úvahu, že Státní výbor pro obranu založil v dubnu roku 1942 první operační svazy vojsk PVO – Moskevský front PVO, Leningradskou armádu PVO a Bakinskou armádu PVO.

Jejich vytvoření bylo podmíněno především potřebou zvýšit úkoly PVO v celkovém komplexu strategické činnosti Sovětské armády. Svoje úkoly plnily svazy PVO v těsné součinnosti s fronty, armádami a armádami jiných druhů vojsk. To způsobovalo, že v jejich činnosti se projevoval již operační charakter.

Názorným příkladem takového použití sil a prostředků PVO je činnost Leningradské armády PVO na jaře roku 1942, jež měla za úkol zmařit operaci německého letectva pod krycím názvem „Eis Stors“ (Ledový úder), jejímž cílem bylo zničit pomocí hromadných úderů letectva lodě Baltské flotily.

Velení Leningradského frontu s armádou PVO udělalo podrobnou analýzu získaných průzkumných činností a určilo nejpravděpodobnější směry náletů nepřátelského letectva i předpokládané objekty jeho úderů. To umožnilo přijmout včasná opatření k soustředění sil a prostředků k obraně Baltské flotily ze vzduchu. PVO byla organizována podle jednotného zámyslu. Štáby Leningradského frontu, armády PVO a letectva zpracovaly jednotnou dokumentaci pro organizaci součinnosti. Velení vojskům bylo organizováno z velitelského stanoviště armády PVO a s ním spojeného velitelského stanoviště 7. stíhacího sboru. Tím se značně zvýšil vliv na sladěnost při použití všech sil a prostředků PVO v oblasti Leningradu, a to mělo vliv i na nárust efektivit jejich výsledné činnosti. Nepříteli se proto nepodařilo zničit lodě Baltské flotily a ani jim nezpůsobil podstatné škody. Jenom v dubnu roku 1942 sestřelily síly PVO více jak 90 letounů. Vysoké ztráty vedly k tomu, že německé velení přerušilo v Leningradu hromadnou bojovou činnost svého letectva.

Ve druhém a třetím období války, při přechodu Rudé armády do protiútoků, a pak do všeobecného útoku, vznikl složitý úkol: Organizovat obranu velkých území, komunikací a dalších objektů na osvobozeném území, tj. rozšiřovat systém PVO v průběhu válečných operací. V těchto podmínkách se rysy operačního použití vojsk PVO projevují již zřetelněji.

Přitom v tomto období se neplánovaly protivzdušné operace. **Teorie jejich přípravy a provedení se objevila až koncem čtyřicátých let, jako výsledek zobecnění zkušeností získaných v průběhu Velké vlastenecké války.** Tato teorie se nepřetržitě vyvíjí, zdokonalují

se způsoby použití prostředků vzdušného napadení společně se zdokonalováním PVO. V souladu s koncepcemi **vzdušné a pozemní operace, boje s druhými sledy**, plánuje k dosažení rozhodujících cílů protivník uskutečnit v konvenční válce vzdušné útočné operace na jediné, nebo na několika operačních směrech.

Podle názorů předních vojenských specialistů paktu NATO bude taková operace v každém případě sjednocena jednotným zámyslem, plánem a velením, představuje souhrn hromadných úderů, vzdušných střetů (bojů) a činností letectva rozdělených do sledů, s cílem vybojovat jak jadernou nadvládu, tak i nadvládu ve vzduchu, dále izolovat bojovou činnost pozemních vojsk protivníka.

Z toho, co bylo uvedeno, vyplývá, že v závislosti na vývoji války jsou výsledky činnosti vojsk, která se brání zničení a odrážejí nečekaný útok protivníka, přímo závislé na:

- efektivním systémem protivzdušné obrany a bojů o získání nadvlády ve vzduchu,
- aktivním a cílevědomě vedeném průzkumu,
- vedení radioelektronického boje, odolnosti velení a jiných druhů bojového zabezpečení.

Není možné narušit a znemožnit vzdušnou útočnou operaci protivníka pouze omezenou samostatnou bojovou činností uskupení vojsk PVO, k tomu je nutné, aby tato činnost byla sladěna na základě jednotného plánu a velení. Tak to potvrzují i získané zkušenosti z Velké vlastenecké války, především z jejího začátku.

Odrazit a zmařit vzdušnou útočnou operaci je podle našeho názoru možné pouze při použití jediné možné formy obranné činnosti vojsk PVO – a to pomocí protivzdušné operace.

Sovětské válečné umění hodnotí protivzdušnou operaci jako souhrn vedených bojů a úderů (v těsné součinnosti), které jsou sladěny vzhledem k úkolům, místu i času vzdušných a protivzdušných bojů, jež jsou uskutečňovány podle jednotného zámyslu a plánu s cílem zmařit vzdušnou operaci protivníka zničením hlavních sil jeho letectva ve vzduchu i na letištích. Jejich cílem je také znemožnit uskutečnění úderů protivníkovy letectva na uskupení vojsk (sil) a důležitých objektů v daném operačním prostoru.

V závislosti na operačním stavu svazů PVO a charakteru vzdušného útoku protivníka mohou být protivzdušné operace buď **samostatné**, nebo **společné**. Samostatné operace mohou vést síly a prostředky jednotlivých svazů PVO, které jsou rozmístěny na některých přímořských směrech, nebo zázemí státu. Společné operace jsou vedeny na kontinentálních válečných uskupeních PVO a také částmi jiných druhů ozbrojených sil, které vzdušného protivníka současně a komplexně ničí a znemožňují mu činnost. To vše se odehrává jak ve vzduchu, tak i na moři a zemi.

Společná operace se od samostatné liší především značnou aktivitou a rozhodností při ničení cílů. Zahrnuje údery letectva, raketových vojsk a dělostřelectva na letiště, letadlové lodě, místa velení a navádění, prostředky REB a tylové protory vojsk.

Protivzdušná operace má všechny základní znaky současných válečných operací. Kromě toho má i své, jenom jí vlastní zvláštnosti, které odrážejí charakter boje ve vzdušném prostoru.

Nejdůležitější z nich jsou tyto: mimořádně rychlý průběh a dynamika protivzdušných střetů a bojů, rychlá změna situace, podmíněná použitím značného množství různých protivníkových prostředků vzdušného napadení (letounů, raket, bezpilotních prostředků vzdušného napadení atd.) a také průzkumných prostředků, REB apod.

Rozmezí v prostoru a doba trvání protivzdušné operace jsou určovány předpokládaným měřítkem vzdušné operace. Podle názorů představitelů velení NATO může hloubka vzdušné operace na středoevropském válečném dosáhnout i více než 1 200 km, v šířce 700 až 800 km s dobou trvání 5 až 7 dní.

My se domníváme, že protivzdušná operace se musí provádět **po etapách**, které jsou charakterizovány určenými podmínkami činnosti vojsk a výsledky v plnění okamžitých úkolů. Proto **první etapa** protivzdušné operace má jediný úkol, a to odrazit první hromadný úder protivníka. Tento úkol je podmíněn tím, že protivník k tomu, aby způsobil maximální

ztráty, se bude snažit vést již v prvním úderu činnost maximálním množstvím svých připravených sil a prostředků. To způsobí pochopitelně složitou a napjatou situaci. Jak nám potvrzují výzkumy, na další vztahy sil mají vliv především výsledky činnosti jednotlivých stran v průběhu boje mezi sebou. Tyto výsledky pak určují danou všeobecnou operační situaci.

Nejdůležitější zvláštností první etapy protivzdušné operace je nezbytnost řešit v prvním pořadí úkol ničení speciálních letounů, jako jsou např. rušící letouny, letouny dalekého RL zjišťování cílů a velení atd.

Ve druhé etapě operace odrážejí vojska a síly PVO následující hromadné údery letectva protivníka. Podmínky vedení boje se budou odlišovat menší hustotou prostředků vzdušného napadení, avšak zase mohou narůstat problémy utrpěnými ztrátami, které se mohou projevit v použití sil a prostředků PVO a jmenovitě v soustřeďování jejich úsilí na směrech, kde protivník prozazil systém PVO.

Při změně operační situace **nelze vyloučit ani možnost vydělit i další etapy operace.** Počítáme s tím, že protivzdušná operace skončí až tehdy, když v důsledku utrpěných ztrát a dezorganizace velení ztratí protivník schopnost vést hromadné údery, anebo když v důsledku jiných příčin upustí od dalšího vedení bojové činnosti.

Při přípravě a uskutečňování protivzdušné operace je nutné počítat s jejími zvláštnostmi, a proto budeme využívat tyto její charakteristické principy:

- Největší význam pro úspěch v protivzdušné operaci má **princip vysoké bojové pohotovosti ke splnění úkolů v libovolných podmínkách na počátku i v průběhu vedení války.** Je to dané možností nečekaného zahájení vzdušné útočné operace na libovolném možném směru. Protivník, který využije vysoce přesné zbraně, může po provedení skryté přípravy v minimálním čase uskutečnit nečekané údery proti základním uskupením ozbrojených sil, včetně vojska PVO, energetickým a průmyslovým objektům, komunikačním uzlům, a tak může vytvořit podmínky pro ztížení (neutralizaci) odvetných opatření. Zkušenosti z Velké vlastenecké války a z lokálních válek nám potvrzují, že vyloučit nečekanost vzdušné agrese je možné jenom cestou uskutečnění celého komplexu opatření, ve kterých **musí mít přední místo – stálé udržování zdokonalování bojové pohotovosti vojsk PVO.**

- **Princip rozhodného soustředění úsilí** spočívá v hromadném použití sil proti nejdůležitějším uskupením vzdušného protivníka, které se musí uskutečňovat v minimálních časech a na těch směrech, kde je možné způsobit protivníkovi nejcitelnější ztráty ještě před tím, než by mohl splnit své úkoly.

Pro boj s letouny – rušiči je využíváno stíhací letectvo, které je schopno je ničit ještě před hranicí vypuštění raket s plochou dráhou letu nebo jiných raket. Úsilí se soustřeďuje nejen proti hlavním náletovým směrům vzdušného protivníka, le také proti nejnebezpečnějším letounům.

K uskutečnění protivzdušné operace je potřeba, v zájmu PVO zaměřit letecký úder na zničení pozemních stanovišť pro řízení průzkumných palběných kompletů, průzkumných prostředků a REB, letišť a rozmístěných letounů. To vše ke snížení účinnosti úderů ze vzduchu.

Ke zhodnocení situace a k přijetí rozhodnutí v průběhu vedení bojové činnosti, dokonce i při automatizaci informačních procesů zůstávají veliteli v pravém smyslu slova pouze minuty. Proto se stává stanovení správné předpovědi v průběhu střetu stále těžší. Myslíme si, že za těchto podmínek by se velení vojskům, silám mělo uskutečňovat **nejcílevědoměji podle již předem připravených variant.** To spočívá v zjištění charakteru činnosti protivníka, ve volbě a použití nejrozměrnější varianty a v její opravě podle vznikající situace. Když chybějí varianty činnosti, tak potom získává bojová činnost charakter „honičky“ za každým zjištěným cílem (prostředkem) vzdušného napadení.

Příprava uskutečněná v potřebném čase a realizace jednotlivých variant vedení protivzdušné operace je nejdůležitější a nejcharakterističtější zvláštností projevu principu aktivní činnosti a rozhodného soustředění úsilí. Můžeme ji stanovit jako samostatný princip přípravy a vedení protivzdušné operace.

Existence variant umožňuje ve velmi krátkém čase podřídit činnost uskupení vojsk a sil

PVO jedinému operačnímu zámyslu a plánu, vytvářet výhodné vzájemné vazby mezi silami, racionálně používat bojové prostředky a resursy pro rozbití nepřátelské vzdušné operace.

Když vezmeme v úvahu vysokou manévrovost prostředků vzdušného napadení a možnost útočníka určit si libovolnou variantu zahájení války, druhu zbraní, směr hlavního úderu a úseky k proražení systému PVO, jakož i to, že jeho záměry můžeme jen předpokládat, je podle nás nesprávné, když je protivzdušná operace připravována pouze na základě jediné možné varianty činnosti. Při přípravě protivzdušné operace je nutné cílevědomě zkoumat a prověřovat několik možných variant vedení úderu protivníkových prostředků vzdušného napadení. Proti každé možné variantě je nezbytné vytvořit jednu, nebo i několik vhodných variant činnosti vojsk a sil PVO. Je nutné, aby se v každé z těchto možností promítalo soustředěné úsilí vojsk a sil PVO vůči vzdušnému protivníkovi na různých směrech podle jeho možného manévru.

Smělý a rozhodný manévr – to je nejdůležitější princip přípravy a vedení protivzdušných operací. Umožňuje uskutečnit v daném okamžiku narůstání úsilí na nejdůležitějších směrech a v rozhodujících obdobích střetů, a také vytvářet převahu sil nad vzdušným protivníkem, řešit rychle nečekané úkoly, které vzniknou v průběhu protivzdušné operace i obnovovat narušený systém PVO.

Podle našeho mínění, řešit první dva úkoly v průběhu vedení vzdušných a protivzdušných střetů a boje je vzhledem k jejich rychlému průběhu možné jenom uskutečněním manévru stíhacího letectva, palbou protiletadlových raketových kompletů dalekého dosahu, nebo manévrem mobilních prostředků PVO. Pro obnovu systému PVO je zapotřebí uskutečnit manévr silami a prostředky všech druhů vojsk a i materiálními prostředky. K tomu, abychom to mohli uskutečnit, je nutné mít již v míru silné a mobilní zálohy.

Sladěné používání a těsná součinnost všech vojsk a sil PVO zabezpečuje významný princip v protivzdušné operaci, těsné spojení činnosti různých svazů, svazků a útvarů druhů vojsk, které jsou schopny plnit úkoly při ničení vzdušného protivníka. Hlavním cílem principu je zabezpečení součinnosti vojsk, sil a prostředků v závislosti na zámyslu protivzdušné operace. Komplexní použití prostředků ničení ve prospěch maximálního využití silných stránek každého z nich umožňuje vytvořit rozčleněný systém protivzdušné obrany, a také tak zvýšit její efektivnost.

Důležitou úlohu v úspěšném vedení protivzdušné operace má princip neočekávanosti (nenadálosti). Avšak při porovnání s jinými operacemi zde existují určité těžkosti při její realizaci. Protivník při plánování svých vzdušných útočných operací zpravidla bude využívat údajů průzkumu, aby zjistil předem rozvinuté bojové i ostatní prostředky PVO. Jak to potvrzují zkušenosti z lokálních válek, může vzdušný protivník využít momentu překvapení pouze při uskutečnění širokého kompletu opatření v operačním i vojenském maskování. Mezi ně patří:

- zmyšlit protivníka co do množství a kvality sil a prostředků na jednotlivých náletových směrech,
- množství zasazených sil PVO do bojové činnosti.

Domníváme se, že systematické a nešablonovité vyplnění těchto opatření může vytvořit efekt neočekávanosti při soustřeďování sil na náletových směrech a hranicích v takovém měřítku, se kterým protivník nepočítá.

Při vedení protivzdušné operace je důležité zabezpečit také odolnost systému PVO v podmínkách radioelektronického rušení a při ničení našich průzkumných prostředků, velení a REB palbou protivníka.

Zkušenosti z lokálních válek nám potvrzují, že REB se stále zřetelněji přeměňuje z druhu zabezpečení na důležitou součást bojové činnosti, které ve značné míře určuje průběh i výsledek operace. Umožňuje vítězství té straně, která se předem na ni připravuje a zároveň ji také efektivně uskutečňuje.

Na závěr je vhodné poznamenat, že bouřlivý kvalitativní rozvoj prostředků vzdušného napadení diktuje nutnost hledání nových, efektivnějších způsobů boje s nimi a zdokonalování teorie protivzdušné operace, která tvoří základ pro úspěšné odrážení (znemožnění) vzdušné operace protivníka.